

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Ул`яновська Оксана Василівна

УДК 342.95

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ
ПРАВА НА СУДОВИЙ ЗАХИСТ В УКРАЇНІ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Дніпро – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Науково-дослідному інституті публічного права.

Науковий консультант –

доктор юридичних наук, професор

Рябченко Олена Петрівна,

Університет державної фіскальної служби України,
начальник кафедри адміністративного права
і процесу та митної безпеки.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Миронюк Роман Вікторович,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
професор кафедри адміністративного права, процесу
та адміністративної діяльності;

доктор юридичних наук, професор

Шатрава Сергій Олександрович,

Харківський національний університет внутрішніх справ,
професор кафедри адміністративної діяльності поліції;

доктор юридичних наук, професор

Соболь Євген Юрійович,

Центральноукраїнський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка,
завідувач кафедри державно-правових дисциплін
та адміністративного права.

Захист відбудеться 24 квітня 2019 р. о 09-00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 08.727.02 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ за адресою: 49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у загальній бібліотеці Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26).

Автореферат розіслано 21 березня 2019 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

В.С. Березняк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Проблема формування в Україні ефективної судової системи гостро постала вже в перші роки незалежності України, що зумовлено потребою формування правової держави, розбудови громадянського суспільства і початком інтеграційних процесів молодій державі в європейське співтовариство. Це й сьогодні є актуальним, адже ухвалений порівняно недавно Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII в новій редакції, а також новели адміністративного та кримінального процесуального законодавства не лише не розв'язали більшості проблем формування ефективного правосуддя, а й певною мірою зумовили виникнення додаткових питань, зокрема із застосування до суддів дисциплінарної відповідальності.

Право на судовий захист досліджується вченими з позицій невід'ємної складової комплексу прав людини. Конституцією України вказане право зазначено серед основних прав людини і громадянина (ч. 1 ст. 55 Конституції України). Міжнародними стандартами у сфері судочинства встановлено стандарти незалежності судової влади (Висновки Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи № 1 (2001 р.), № 2 (2001 р.) та інші), дотримання яких є однією з умов гарантування реалізації права на справедливий суд та відповідності Конвенції про захист прав людини і основних свобод (ратифіковано Законом України від 17.07.1997 № 475/97-ВР). Європейською хартією про закон «Про статус суддів» (Лісабон, 10.07.1998) вказано, що метою закону про статус суддів є забезпечення компетентності, незалежності та безсторонності, на які може розраховувати кожна людина при зверненні до суду та до кожного судді за захистом своїх прав. Принцип незалежності закріплений Законом «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII, у ч. 1 ст. 1 якого вказано, що судова влада в Україні відповідно до конституційних засад поділу влади здійснюється незалежними та безсторонніми судами, утвореними згідно із законом. Це означає закріплення на законодавчому рівні цього принципу як засадничого для функціонування судів.

Гарантування дотримання міжнародних стандартів у сфері судочинства передбачає встановлення, нормативне закріплення і застосування системи засобів забезпечення права на судовий захист. Разом з тим аналіз сучасного механізму адміністративно-правового регулювання реалізації зазначеного права свідчить про його недосконалість, що обумовлює необхідність проведення наукової розвідки, дослідження та удосконалення.

Питанням захисту прав шляхом подання позову приділяли увагу Т.Є. Абова, С.Н. Абрамов, О.Т. Боннер, О.П. Вершинін, О.Ф. Клейнман, Ю.К. Осіпов, Н.А. Чечина, Д.М. Чечот, М.С. Шакарян та інші. Серед сучасних вчених слід відзначити роботи С.С. Бичкової, О.В. Гетманцева, В.А. Кройтора, В.В. Комарова, В.І. Тертишнікова, М.М. Ясинка та ін.

Проблематика, присвячена організації діяльності судової влади в Україні в цілому, а також окремі аспекти цієї системної проблеми були досліджені вченими не тільки у галузі адміністративного права, а й теорії права, у сфері організації судових і правоохоронних органів. Зокрема, слід вказати про роботи В.Б. Авер'янова, О.М. Бандурки, Ю.П. Битяка, В.Д. Бринцева, С.В. Ківалова, В.К. Колпакова, О.П. Рябченко, А.О. Селіванова та ін.

Важливе місце в механізмі адміністративно-правового регулювання реалізації конституційного права на судовий захист належить адміністративно-правовим засобам реалізації конституційного права на судовий захист. Окремі питання реалізації правових засобів висвітлювали в своїх роботах В.Б. Авер'янов, С.С. Алексєєв, Д.М. Бахрах, В.К. Колпаков, А.Т. Комзюк, О.В. Кузьменко та ін. Деякі аспекти дослідження адміністративно-правових засобів реалізації конституційного права на судовий захист висвітлено в роботах сучасних науковців, зокрема в роботах П.В. Вовка «Захист прав, свобод та інтересів громадян в адміністративному суді першої інстанції», Л.М. Липачової «Реалізація конституційного права людини та громадянина на звернення за захистом своїх прав і свобод до Європейського суду з прав людини», А.Ю. Осадчого «Організаційно-правове забезпечення оскарження громадянами незаконних дій органів виконавчої влади у судах», А.М. Смирнова «Правовий статус жертв правосуддя та зловживання владою як особливий вид правового статусу людини», М.Г. Мельника «Кадрове забезпечення діяльності судів: теорія, практика, світовий досвід здійснення» та ін. Серед наукового доробку слід виділити дисертаційне дослідження, виконане А.А. Стрижаком «Державне управління забезпеченням діяльності судів загальної юрисдикції», в якому обґрунтовуються особливості управлінської діяльності у цій сфері.

Звернення до наукових досліджень у галузі адміністративного права дозволяє вказати наукові роботи О.В. Анпілогова, О.В. Бачуна, В.М. Бевзенка, Р.З. Голобутовського, І.С. Колеснікової, Е.Ю. Шведа, Ю.Л. Шереніна та інших, присвячені окремим теоретико-правовим проблемам розвитку адміністративного судочинства, вдосконаленню правового регулювання дисциплінарної відповідальності суддів.

Сучасні наукові дослідження представлені докторською дисертацією О.В. Константою «Захист прав фізичних та юридичних осіб в адміністративному судочинстві: теорія і практика» (2015 р.), в якій обґрунтовано висновок, що процесуальна діяльність адміністративних судів в Україні є національною частиною механізму захисту прав приватних осіб, визначених Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, а також визначає умови і межі захисту прав та основоположних свобод особи в адміністративно-правовій сфері на національному рівні за прецедентною практикою Європейського суду з прав людини.

Разом з тим аналіз наукових робіт свідчить, що комплексно адміністративно-правові засади забезпечення реалізації конституційного права на судовий захист не знайшли своє повне відображення, особливо у контексті

міжнародних стандартів гарантування права на справедливий суд. Вказані та інші наукові дослідження, присвячені проблемі судового захисту, розкривають окремі її аспекти, що підкреслює її невичерпаність сучасним науковим доробком. Новелізацію правового регулювання відносин у сфері судоустрою спрямовано на гарантування дієвості реалізації права на судовий захист, що свідчить про потенціал наукового осмислення новітніх теоретико-правових моделей реалізації права на судовий захист, належна організація якого формує передумови втілення у життя конституційних цінностей належного правового захисту.

Дослідження спрямоване на визначення та характеристику адміністративно-правових засад забезпечення реалізації права на судовий захист в Україні, виходячи зі змісту адміністративно-правових відносин у зазначеній сфері, що обумовлює коло й перелік адміністративно-правових засобів, специфіку їх застосування, а також обґрунтування напрямків вдосконалення правового регулювання відносин у цій сфері у контексті міжнародних стандартів гарантування права на справедливий суд та формування теоретичної основи адміністративних процедур, спрямованих на забезпечення реалізації права на судовий захист.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», затвердженої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5, Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016-2020 роки, затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р., та у межах науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Адміністративно-правове забезпечення розвитку судової влади і України» (державний реєстраційний номер 0117U004649).

Мета і задачі дослідження. *Метою* дослідження є визначення та характеристика адміністративно-правових засад забезпечення реалізації права на судовий захист в Україні, виходячи з правової природи адміністративно-правових відносин у зазначеній сфері, що обумовлює коло й перелік адміністративно-правових засобів, специфіку їх застосування, а також обґрунтування напрямків вдосконалення правового регулювання відносин у цій сфері у контексті міжнародних стандартів гарантування права на справедливий суд та формування теоретичної основи адміністративних процедур, спрямованих на забезпечення реалізації права на судовий захист.

Мета дослідження обумовила постановку таких *задач*:

- систематизувати наукові погляди щодо змісту судового захисту та адміністративно-правового регулювання забезпечення його реалізації;
- виокремити адміністративно-правові відносини у сфері забезпечення реалізації права на судовий захист та здійснити їх загальну характеристику;
- визначити та систематизувати адміністративно-правові засоби забезпечення реалізації права на судовий захист;
- розкрити сутність контролю діяльності судів і суддів у системі засобів забезпечення реалізації права на судовий захист;

- виявити місце громадського контролю діяльності судів і суддів у системі засобів забезпечення реалізації права на судовий захист;
- здійснити характеристику сучасного стану організації документообігу в судах як елементу системи забезпечення реалізації права на судовий захист;
- встановити значення суддівського самоврядування для забезпечення реалізації права на судовий захист;
- довести адміністративно-правову природу державно-службових відносин у системі судоустрою як визначальний чинник упорядкування кадрового забезпечення діяльності судів;
- обґрунтувати поняття та виділити адміністративні процедури кадрового забезпечення діяльності судів;
- здійснити характеристику якісного кадрового забезпечення діяльності судів як елементу гарантування реалізації права на судовий захист;
- виявити актуальні питання правового регулювання адміністративної відповідальності як засобу забезпечення реалізації права на судовий захист та обґрунтувати шляхи їх вирішення;
- здійснити аналіз правового регулювання підстав та процедур застосування дисциплінарної відповідальності до суддів та встановити шляхи його вдосконалення;
- визначити роль та місце реалізації права на звернення до адміністративного суду у системі засобів забезпечення права на судовий захист, а також як гарантію доступу до правосуддя в адміністративних судах;
- розкрити сутність належної процедури судового розгляду справи адміністративної юрисдикції як гарантії реалізації права на судовий захист прав, свобод, законних інтересів у публічно-правових відносинах;
- обґрунтувати напрямки вдосконалення правового регулювання забезпечення реалізації права на судовий захист у контексті міжнародних стандартів гарантування права на справедливий суд.

Об'єктом наукового дослідження є суспільні відносини у сфері реалізації права на судовий захист в Україні.

Предмет дослідження становлять адміністративно-правові засади реалізації права на судовий захист, сутність яких відтворено у методології адміністративно-правового регулювання організації правового захисту, а також у проблемах впровадження теоретичної моделі забезпечення реалізації права на судовий захист в адміністративному законодавстві та правозастосуванні.

Методи дослідження. Системний підхід покладено в основу аналізу проблеми реалізації права на судовий захист в її адміністративно-правовому аспекті. Спеціальними методами наукового пізнання виступають: *метод формально-юридичного аналізу*, за допомогою якого сформульовано основні поняття (розділи 1, 2, 3); *класифікації* – для систематизації наукових поглядів щодо змісту судового захисту та адміністративно-правового регулювання забезпечення його реалізації, адміністративно-правових засобів забезпечення реалізації права на судовий захист (підрозділи 1.1, 1.3); *методи юридичної*

компаративістики та побудови правової моделі дозволили обґрунтувати коло принципів застосування адміністративно-правових засобів забезпечення реалізації права на судовий захист, особливостей застосування адміністративно-процесуальних засобів забезпечення реалізації права на судовий захист, формування теоретичної основи адміністративних процедур, спрямованих на забезпечення реалізації права на судовий захист, обґрунтування внесення змін і доповнень до законодавства у сфері судоустрою (підрозділ 1.4, розділи 2, 3, 4).

Наукові положення, сформульовані у роботі, ґрунтуються на доктринальних працях фахівців, які працювали і продовжують плідно працювати, аналізуючи загальнотеоретичні проблеми, актуальні питання конституційного будівництва, побудови судової та правоохоронної систем, розвитку адміністративно-правової науки, науки цивільного права і процесу.

Базовими нормативно-правовими актами, на яких спирається критичний аналіз досліджуваної проблеми, виступають Конституція України, чинне законодавство про судоустрій та статус суддів, норми інших законів і підзаконних актів, які регулюють окремі відносини, пов'язані із забезпеченням правореалізації щодо справедливого суду. Використано правові позиції Конституційного Суду України, опрацьовано рішення Європейського суду з прав людини (зокрема, рішення у справах «Muti v. Italy», «Cesarini v. Italy», «Бестіянець проти України», «Хажевський проти України», «Ткаченко проти України», «Бурдов проти Росії» та інші), міжнародні стандарти у сфері судочинства. Критично проаналізовано проекти законів щодо вдосконалення судоустрою і статусу суддів.

Емпіричну базу дослідження становить судова практика адміністративних судів з питань захисту прав, свобод, законних інтересів у публічно-правових відносинах, практика притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що вперше в українській правовій науці адміністративно-правові засади реалізації права на судовий захист в Україні розкриті з позицій запровадження в діяльність уповноважених державних інститутів сучасних принципів у сфері захисту прав та свобод громадян, уніфікації та упорядкування засобів реалізації зазначеного права, спираючись на Конвенцію про захист основних прав і свобод громадян, вимоги, передбачені міжнародними стандартами щодо вдосконалення національних засобів правового захисту, що унеможлиблює обмеження прав людини і громадянина.

Наукову новизну дисертаційного дослідження визначають такі основні положення, що виносяться на захист:

уперше:

– запропоновано підхід щодо здійснення характеристики адміністративно-правових засад реалізації права на судовий захист у широкому значенні – з позиції забезпечення реалізації права як цілеспрямованого впливу визначених законодавством адміністративно-

правових засобів – організаційних і процесуальних;

– обґрунтовано доцільність застосування двоаспектного підходу до виділення адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення реалізації права на судовий захист з-поміж інших відносин: характер регулюючого впливу правової норми із виокремленням впливу, притаманного нормам адміністративного права; суб'єктної складової відносин у сфері забезпечення реалізації права на судовий захист, коли суб'єкт відповідних відносин наділений адміністративною правосуб'єктністю;

– встановлено необхідність розмежування гарантії права на судовий захист і гарантії реалізації зазначеного права як загальної і частки. Гарантії права на судовий захист включають як суто юридичні, так і соціально-політичні гарантії. Гарантіями реалізації вказаного права охоплено систему заходів і засобів, що застосовуються уповноваженими суб'єктами у межах компетенції, передбаченої чинним законодавством, з метою забезпечення дієвості виконання конституційної норми про право на судовий захист. Гарантії права на судовий захист об'єктивно притаманні судовій системі, а гарантії реалізації права на судовий захист є похідними від зазначених загальних гарантій;

– систематизовано адміністративно-правові засоби забезпечення реалізації права на судовий захист, враховуючи правову природу відносин, що виникають у зв'язку із їх реалізацією, – організаційні та адміністративно-процесуальні. У свою чергу, організаційні засоби поділено на: а) внутрішньо організаційні; б) зовнішньо організаційні. Адміністративно-процесуальні засоби згруповані у дві групи: а) охоронні; б) правозабезпечувальні;

– визначено місце організаційних адміністративно-правових засобів забезпечення реалізації права на судовий захист у системі державно-правових засобів забезпечення реалізації вказаного права;

– обґрунтовано доцільність наукового підходу до формування належного кадрового забезпечення діяльності судів з позицій впровадження системи управління якістю забезпечення, що має здійснюватись поступово. Сформульовано принципи управління якістю та виявлено напрямки кадрового забезпечення діяльності судів, у межах яких можливе першочергове запровадження елементів цієї системи;

– запропоновано підхід щодо встановлення процедури призначення судді на адміністративну посаду; обґрунтовано поняття відповідної процедури, визначено види та стадії вказаних процедур;

удосконалено:

– систематизацію адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення діяльності судів та визначено адміністративно-правові матеріальні й адміністративно-процесуальні відносини;

– науковий підхід щодо визначення сутності та предмета контролю діяльності судів і суддів, встановлено напрямки його здійснення за ознакою функціональної спрямованості правовідносин, що є предметом контролю;

– положення щодо значення громадського контролю в діяльності судів і

суддів та вказано на його опосередкований характер щодо забезпечення законності у вказаній сфері правовідносин;

- систематизацію напрямків документообігу у судах та визначено два напрямки документообігу залежно від мети: документообіг у зв'язку зі здійсненням правосуддя та документообіг у зв'язку зі здійсненням внутрішньоорганізаційної діяльності;

- визначення суб'єктів адміністративної відповідальності у сфері функціонування судів, здійснено їх систематизацію за критерієм належності їх до штатного розпису суду;

- положення щодо родового об'єкта адміністративного правопорушення у сфері функціонування судів, здійснено систематизацію правовідносин, у яких можуть вчинюватись адміністративні правопорушення, за критерієм їх об'єкта;

- систематизацію правовідносин щодо об'єкта дисциплінарного проступку за критерієм галузевої належності;

дістало подальшого розвитку:

- науковий підхід щодо визначення змісту судового захисту та адміністративно-правового регулювання забезпечення його реалізації, здійснено систематизацію існуючих сьогодні наукових поглядів;

- характеристика адміністративно-правових відносин у сфері реалізації права на судовий захист. Доведено, що такі відносини завжди є публічно-правовими, юридично владними і стосуються упорядкування, організації діяльності щодо реалізації вказаного права, а однією зі сторін є носій юридично-владних повноважень, встановлених адміністративно-правовою нормою, стосовно інших суб'єктів, діяльність яких пов'язана із реалізацією права на судовий захист. До адміністративно-правових відносин у сфері реалізації права на судовий захист належать адміністративні матеріальні відносини щодо організації реалізації вказаного права та адміністративно-процесуальні відносини, які пов'язані із процедурами застосування певних адміністративно-правових засобів за метою гарантування реалізації права на судовий захист;

- характеристика громадського контролю діяльності судів і суддів, а саме визначено суб'єктів та здійснено їх систематизацію за критеріями: правової природи; мети діяльності; визначено та розкрито зміст основних форм здійснення громадського контролю, гарантій здійснення громадського внутрішнього організаційного контролю за діяльністю суб'єктів судової влади, що впливають зі ст. 22 Закону України «Про громадські об'єднання»;

- визначення поняття якісного кадрового забезпечення діяльності судів, в основу якого покладено цілеспрямовану адміністративну процедуру та правову можливість оцінювання якості діяльності суддів щодо дотримання прав і свобод людини і громадянина. Запропоновано елементи системи якісного кадрового забезпечення діяльності судів;

- систематизація адміністративних правовідносин у сфері організації діяльності судової влади за критерієм їх об'єкта;

- визначення поняття адміністративної посади в суді, в якому основною

ідентифікуючою ознакою виступає характер відповідних повноважень: управлінський, організаційно-розпорядчий, консультативно-дорадчий;

– науковий підхід щодо характеристики державно-службових відносин у системі судоустрою, вказано на їх внутрішньоорганізаційний характер, адміністративно-правову природу, спрямованість на реалізацію завдань та функцій держави щодо здійснення правосуддя;

– обґрунтування положень щодо спеціального характеру дисциплінарної відповідальності суддів та охарактеризовано специфіку: підстав притягнення судді до дисциплінарної відповідальності; порядку застосування заходів дисциплінарної відповідальності; порядку оскарження рішень, прийнятих за результатами дисциплінарного провадження;

– виділення особливостей реалізації складових права на справедливий судовий розгляд в адміністративному судочинстві в контексті побудови належної судової процедури.

Практичне значення одержаних результатів дослідження обумовлене новизною і актуальністю проведеного наукового аналізу та теоретико-правовим змістом обґрунтованих висновків. Сформульовані теоретичні висновки і конкретні пропозиції можуть знайти використання у:

– *законодавчій діяльності* – при підготовці нормативно-правових актів, спрямованих на вдосконалення підстав і процедур судового захисту та забезпечення реалізації конституційного права на судовий захист;

– *науковій діяльності* – для поглибленого наукового пошуку, присвяченого проблемам гарантування реалізації права на судовий захист, що набуває особливого значення в умовах євроінтеграційних процесів, які відбуваються в Україні та актуалізують формування ефективних і дієвих заходів та засобів дотримання прав людини і гарантій їх захисту;

– *освітньому процесі* – при розробці навчальних програм та методичних рекомендацій, при підготовці підручників, навчальних посібників, а також при викладанні навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративне судочинство», «Адміністративний процес».

Апробація результатів дисертації. Основні положення дослідження були оприлюднені на міжнародних науково-практичних конференціях: «Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми» (Харків, 2014), «International Scientific-Practical Conference Development of legal regulation in East Europe: experience of Poland and Ukraine» (Sandomierz, Polska, 2017), «Сучасні проблеми правової системи та державотворення в Україні» (Запоріжжя, 2017), «Міжнародне та національне законодавство: способи удосконалення» (Дніпро, 2017), «Актуальні проблеми прав людини, держави та вітчизняної правової системи» (Дніпро, 2017), «Juridica stiintifica in conditiile de integrare europeana Ukraina si Moldova: repere moderne de dezvoltare juridical» (Кишинев, Молдова, 2017), «Kluczowe problemy edukacja i nauka: perspektywy rozwoju dla Ukrainy i Polski» (Stalowa Wola, Polska, 2018), «Державне регулювання суспільних відносин: розвиток законодавства та проблеми правозастосування» (Київ, 2018).

Публікації. Основні теоретичні і практичні висновки, положення та пропозиції дисертаційного дослідження викладено у тридцяти публікаціях, серед яких: одна монографія, сімнадцять наукових статей у фахових наукових виданнях України, чотири статті, опубліковані у зарубіжних наукових юридичних виданнях, а також вісім тез доповідей на науково-практичних конференціях і круглих столах.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з основної частини (вступу, чотирьох розділів, що включають чотирнадцять підрозділів, висновків), списку використаних джерел, додатку. Загальний обсяг дисертації становить 411 сторінок, з яких основну частину тексту викладено на 335-и сторінках. Список використаних джерел налічує 467 найменувань і викладено на 50-и сторінках, додаток – на 4-х сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність дисертаційної роботи, її зв'язок з науковими планами та програмами; визначено мету і задачі, об'єкт та предмет дослідження; надано характеристику методологічних основ дисертаційної роботи; розкрито ступінь наукової новизни одержаних результатів, характер та результати їх апробації; структуру та обсяг дисертації.

Розділ 1 «Методологія адміністративно-правового регулювання реалізації права на судовий захист та його забезпечення» містить три підрозділи і присвячений визначенню теоретичних основ дослідження проблеми адміністративно-правового регулювання реалізації права на судовий захист та його забезпечення.

У *підрозділі 1.1 «Аналіз наукових поглядів щодо змісту судового захисту та адміністративно-правового регулювання забезпечення його реалізації»* здійснено систематизацію наукових поглядів щодо змісту судового захисту та адміністративно-правового регулювання забезпечення його реалізації.

Серед наукових робіт, присвячених проблемам правового регулювання реалізації права на судовий захист, виділено такі групи робіт, предмет яких пов'язаний із: реалізацією права на звернення до адміністративного суду; процесуальними формами правозахисної діяльності; процесуальними правами деяких суб'єктів адміністративного судочинства. Виокремлено три напрями наукового пошуку, присвяченого проблемі формування системи судів та організації їхньої діяльності: дослідження, присвячені становленню і здійсненню адміністративного судочинства; аналіз питань управління забезпеченням діяльності судів; дослідження організаційних аспектів функціонування судів. Вказано окремі ключові питання, які залишились без достатньої уваги науковців: поняття судового захисту та місце права на судовий захист у системі конституційних прав людини і громадянина. Серед сучасних наукових досліджень щодо змісту судового захисту та адміністративно-правового регулювання його реалізації найменш дослідженим

є напрямком, що стосується проблем вдосконалення дисциплінарної юрисдикції стосовно суддів, попри те, що гарантії належної процедури притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності мають ключове значення щодо забезпечення реалізації права на судовий захист.

У підрозділі 1.2 *«Відносини у сфері забезпечення реалізації права на судовий захист як предмет адміністративно-правового регулювання»* виокремлено адміністративно-правові відносини у сфері забезпечення реалізації права на судовий захист та здійснено їх загальну характеристику.

Стосовно визначення об'єкта відносин у сфері забезпечення реалізації права на судовий захист як предмета адміністративно-правового регулювання виділено положення правової доктрини, які можна вважати усталеними, а також ті, які є спірними. Серед усталених наукових положень відзначено ті, у межах яких доведено існування державно-управлінських відносин щодо внутрішньої організації функціонування судів. Стосовно зовнішньоорганізаційної діяльності, її сутності, змісту, напрямків здійснення усталені наукові положення є відсутніми. Наголошено на проведенні останніми роками дисертаційних досліджень за суміжними тематичними напрямками (А.Л. Борко, Р.В. Ігонін, В.Ю. Машук тощо). Втім, вказані дослідження мають свій відповідний предмет, що обумовлює необхідність узагальнення відповідних наукових напрацювань.

Доведено, що регулюючий вплив адміністративно-правової норми, з одного боку, та мета правосуддя, з іншого, обумовлюють необхідність наукового пошуку у напрямку виділення адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення реалізації права на судовий захист, оскільки такий вплив повною мірою відповідає призначенню функціонування судової системи з позицій врахування концепції «людиноцентризму» та примату прав, свобод громадян, прав і законних інтересів юридичних осіб у діяльності держави.

Підкреслено доцільність характеристики адміністративно-правових засад реалізації права на судовий захист із урахуванням необхідності розгляду питання про організацію відповідної діяльності, яка спрямована на гарантування реалізації вказаного права. Крім того, необхідно враховувати процесуальну складову відносин у зазначеній сфері. Характеристику адміністративно-правових засад реалізації права на судовий захист здійснено з позиції цілеспрямованого впливу визначених законодавством адміністративно-правових засобів забезпечення реалізації вказаного права, що застосовуються суб'єктами забезпечення, які мають відповідну адміністративну правосуб'єктність. Адміністративно-правові відносини у сфері забезпечення реалізації права на судовий захист охарактеризовано як розпорядчі, один із суб'єктів яких наділений адміністративно-правовою нормою правом вчиняти юридично владні дії стосовно іншого суб'єкта.

У підрозділі 1.3 *«Адміністративно-правові засоби забезпечення реалізації права на судовий захист та їх систематизація»* визначено та систематизовано адміністративно-правові засоби забезпечення реалізації права на судовий захист.

Обґрунтовано поняття адміністративно-правових (матеріальних) засобів реалізації конституційного права на судовий захист, якими визначено сукупність прийомів і способів діяльності державних органів, що спрямована на врегулювання суспільних відносин з метою ефективної реалізації зазначеного права. Такі засоби названі організаційними, а за критерієм функціональної спрямованості організаційного впливу діяльності уповноважених суб'єктів виділено внутрішньо- та зовнішньоорганізаційні адміністративно-правові засоби. Перші спрямовані на організацію діяльності у сфері судоустрою у межах апарату конкретного суду, другі – на ефективну реалізацію конституційного права на судовий захист шляхом організації діяльності судової системи.

Крім адміністративно-правових (матеріальних) виділені і процесуальні засоби реалізації права на судовий захист. Такі засоби застосовуються у межах окремих гарантій судового захисту та пов'язані із забезпеченням доступу до правосуддя, основними правами і свободами людини, обумовлені міжнародними стандартами у сфері судочинства. Це, зокрема: реалізація права на звернення до адміністративного суду; належна правова процедура судового розгляду справи адміністративної юрисдикції, необхідність встановлення якої впливає з вимог Рекомендації Rec (2004) 6 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо вдосконалення національних засобів правового захисту. Виділено дві групи адміністративно-процесуальних засобів: охоронні та правозабезпечувальні.

Розділ 2 «Актуальні питання забезпечення реалізації права на судовий захист адміністративно-правовими організаційними засобами» містить чотири підрозділи, в яких розкрито сутність і зміст контролю діяльності судів і суддів, документообігу в судах та суддівського самоврядування з позицій їх місця і ролі у забезпеченні реалізації права на судовий захист.

У підрозділі 2.1 *«Контроль діяльності судів і суддів у системі засобів забезпечення реалізації права на судовий захист»* розкрито сутність контролю діяльності судів і суддів у системі засобів забезпечення реалізації права на судовий захист.

Вказано на ключове значення контролю за діяльністю суду та суддів. Окреслено проблемні питання здійснення контролю, зокрема відсутність цілісної системи суб'єктів здійснення контролю, значна кількість яких реалізує відповідні повноваження в межах виконання інших завдань та функцій. За критерієм об'єкта правовідносин, у сфері яких здійснюється контроль щодо діяльності судів, виділено дві групи суб'єктів: суб'єкти внутрішньоорганізаційного контролю та суб'єкти зовнішньоорганізаційного контролю. Суб'єкти, віднесені до першої групи, здійснюють контроль в межах правовідносин, що спрямовані на підтримання функціонування конкретного суду. Інша група суб'єктів – у правовідносинах, що спрямовані на підтримання функціонування судової системи.

Суб'єктів внутрішньо- і зовнішньоорганізаційного контролю систематизовано за критерієм організаційного впливу на судову систему – в її

межах і поза її межами. За таким критерієм суб'єктами внутрішньоорганізаційного контролю визнано: голову суду, Громадську раду доброчесності, Вищу кваліфікаційну комісію суддів України, Вищу раду правосуддя, органи суддівського самоврядування. Коло суб'єктів зовнішньоорганізаційного контролю діяльності судів і суддів є ширшим і стосується органів державної влади, які здійснюють такий контроль у межах компетенції, передбаченої чинним законодавством, а також суб'єктів громадського контролю.

У підрозділі 2.2 «Місце громадського контролю діяльності судів і суддів у системі засобів забезпечення реалізації права на судовий захист» виявлено місце громадського контролю діяльності судів і суддів у системі засобів забезпечення реалізації права на судовий захист.

Визначено суб'єктів громадського контролю та здійснено їх систематизацію за критеріями: правової природи; мети діяльності; визначено та розкрито зміст основних форм здійснення громадського контролю, гарантій здійснення громадського внутрішньоорганізаційного контролю за діяльністю суб'єктів судової влади, що впливають зі ст. 22 Закону України «Про громадські об'єднання». Доведено спірність наукових підходів, якими передбачено віднесення до суб'єктів громадського контролю судової влади нелегалізованих громадських формувань та спільнот (груп громадського спостереження, громадських рухів, мирних громадських зібрань, громадських ініціатив та ін.).

Підкреслено, що такі загальні форми громадського контролю, як звернення громадян, громадська експертиза, діяльність громадських рад при органах публічної влади, взаємодія підконтрольного суб'єкта із органами масової інформації реалізуються також при здійсненні громадського контролю у сфері діяльності судової влади. Практично на всіх рівнях діяльності органів, що забезпечують здійснення судової влади, передбачається можливість створення відповідних громадських рад. Вказане дає підстави зазначати про наявність законодавчих гарантій розглядуваної форми здійснення громадськістю внутрішньоорганізаційного контролю за діяльністю судової влади.

Виділено гарантії здійснення громадського внутрішньоорганізаційного контролю за діяльністю суб'єктів судової влади, що впливають зі ст. 22 Закону України «Про громадські об'єднання», а саме: забезпечення додержання прав громадських об'єднань; заборона взаємного втручання громадських об'єднань та суб'єктів публічної влади у діяльність одне одного, крім випадків, передбачених законом; можливість залучення громадських об'єднань до процесу формування і реалізації державної політики шляхом проведення відповідних консультацій, утворення консультативно-дорадчих органів при суб'єктах публічної влади (ч. 2-4 ст. 21 вказаного Закону).

У підрозділі 2.3 «Організація документообігу в судах: сучасний стан та шляхи вдосконалення» здійснено характеристику сучасного стану організації документообігу в судах як елементу системи забезпечення реалізації права на судовий захист.

Підкреслено, що документообіг у судах слід розглядати як створення,

обробку та рух інформації, закріпленої на паперовому або електронному носії, що здійснюється на правовій основі, метою якого є упорядкування відносин у сфері організації діяльності судової влади в цілому та забезпечення відкритості й доступності здійснення правосуддя. Організацією документообігу в судах є розподіл та закріплення повноважень між працівниками апарату суддів щодо створення, обробки й руху інформації, закріпленої на паперовому або електронному носії, що здійснюється на правовій основі, метою якої є впорядкування відносин у сфері організації діяльності судової влади в цілому та забезпечення відкритості й доступності здійснення правосуддя, а також здійснення контролю за працівниками апарату суду щодо своєчасного й належного виконання своїх функціональних обов'язків.

Обґрунтовано необхідність внесення змін до рішення Ради суддів України № 30 і наказу ДСА України № 188 від 26.11.2010, яким затверджено Положення про автоматизовану систему документообігу суду, щодо закріплення поняття документообігу у судах.

У підрозділі 2.4 «Значення суддівського самоврядування для забезпечення реалізації права на судовий захист» доведено опосередковане значення суддівського самоврядування для забезпечення реалізації права на судовий захист.

Виділено ознаки суддівського самоврядування: 1) самостійність суб'єкта делегованого державного управління, але в рамках правового поля; 2) суб'єктами виступають суддівські колективи та їх органи; 3) суб'єкти делегованих управлінських повноважень мають право приймати рішення з питань організаційного забезпечення судів та діяльності суддів, які мають обов'язковий характер; 4) не пов'язане із правосуддям; 5) здійснюється на професійній основі; 6) має певну ієрархічну структуру; 7) має свої виконавчі органи та відповідну правову регламентацію діяльності підзаконного характеру.

Підкреслено, що основне призначення судової реформи полягає не в тому, хто і скільки має повноважень, а наскільки громадянське суспільство буде довіряти та дійсно вважати правосуддя неупередженим, справедливим і таким, що відправляється відповідно до закону та принципу верховенства права. Велику роль в цьому відіграє формування політично не заангажованого, професійного та справедливого суддівського корпусу. Виходячи із завдань суддівського самоврядування, закріплених ч. 4 ст. 126 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII, значення суддівського самоврядування для реалізації права на судовий захист є опосередкованим, стосується організаційних гарантій єдності функціонування органів судової влади і є особливим видом делегованих державою повноважень щодо здійснення внутрішньоорганізаційної діяльності у системі судоустрою.

Розділ 3 «Сутність кадрового забезпечення діяльності судів та його значення для забезпечення реалізації права на судовий захист» містить три підрозділи, в яких розкрито сутність і зміст державно-службових відносин у системі судоустрою, обґрунтовано поняття кадрового забезпечення діяльності

судів та адміністративних процедур його здійснення, запропоновано науковий підхід щодо характеристики кадрового забезпечення формування суддівського корпусу як якісного.

У підрозділі 3.1 «Державно-службові відносини у системі судоустрою: сутність і зміст» доведено адміністративно-правову природу державно-службових відносин у системі судоустрою як визначальний чинник упорядкування кадрового забезпечення діяльності судів.

Розкрито сутність державно-службових відносин у системі судоустрою як таких, що за своєю природою є внутрішньоорганізаційними, пов'язаними із здійсненням суб'єктами, які беруть в них участь, діяльності на професійній основі, спрямованими на реалізацію завдань та функцій держави щодо здійснення правосуддя, регульованими нормами адміністративного матеріального і процесуального права. Державно-службовим відносинам у судових органах притаманні всі ознаки адміністративно-правових відносин із урахуванням деяких особливостей.

Виділено ознаки та обґрунтовано поняття адміністративної посади, на яку призначається суддя. Так, поняття «адміністративна посада», на яку призначається суддя, характеризується такими ознаками: 1) це вид публічної служби; 2) передбачає виконання організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій; 3) зайняття посади відбувається шляхом обрання, але на підставі видання індивідуального адміністративного акта; 4) до адміністративних доцільно віднести посади: голови суду та заступника голови суду, Голови Верховного Суду, заступника Голови Верховного Суду, секретарів судових палат; 5) зайняття адміністративної посади не виключає виконання функції здійснення правосуддя щодо особи, яка займає таку посаду і наділена правовим статусом судді; 6) наділення державно-владними повноваженнями щодо організаційного забезпечення здійснення правосуддя; 7) отримання заробітної плати за рахунок коштів Державного бюджету.

Визначено поняття адміністративної процедури призначення судді на адміністративну посаду, зокрема це порядок послідовно здійснюваних однорідних процедурних дій щодо обрання та призначення судді на адміністративну посаду і забезпечення здійснення ним професійної діяльності з виконання покладених чинним законодавством повноважень щодо організації здійснення ефективного правосуддя.

У підрозділі 3.2 «Поняття кадрового забезпечення діяльності судів та адміністративних процедур його здійснення» обґрунтовано поняття та виділено адміністративні процедури кадрового забезпечення діяльності судів.

Зазначено, що окремі питання з розвитку проблеми якісного кадрового забезпечення діяльності судів у тих чи інших ракурсах розглядалися в роботах Р.З. Голобутовського, Є.В. Денисьєвої, М.Г. Запорожця, Р. О. Куйбіди, О.В. Красноборова, М.Г. Мельника, П.П. Пилипчука, Д. М. Притики, С.В. Подкопаєва, І.Л. Самсіна, М. Ф. Селівона, А.О. Селіванова, Р. Л. Сопільника, В.С. Стефанюка, А.А. Стрижака, А. М. Хливнюка та ін. Праці зазначених авторів є для нас добрим науковим підґрунтям для подальших

досліджень проблемних питань кадрового забезпечення діяльності судів.

Зміст категорії «кадрове забезпечення діяльності судів» розкрито виходячи з теоретичних положень про сутність поняття кадрового забезпечення. Кадрове забезпечення діяльності судів розглянуто як сукупність адміністративних правовідносин, пов'язаних із прогнозуванням та плануванням добору, розстановки кадрів, підвищення їхньої кваліфікації та кар'єрного росту тощо. Доведено, що під кадровим забезпеченням діяльності судів слід розуміти сукупність норм (правил і процедур), які породжують, змінюють або припиняють правовідносини, що за своєю природою є внутрішньоорганізаційними та регулюються нормами адміністративного матеріального і процесуального права, а також пов'язані із забезпеченням і реалізацією захисту прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, прав та законних інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Виокремлено такі адміністративні процедури кадрового забезпечення діяльності судів: а) добір і призначення на посаду судді; б) переміщення по службі (службова кар'єра); в) підготовка, перепідготовка й підвищення кваліфікації кадрів для судової системи; г) припинення державної служби.

У підрозділі 3.3 *«Якісне кадрове забезпечення формування суддівського корпусу у системі гарантування реалізації права на судовий захист»* здійснено характеристику якісного кадрового забезпечення діяльності судів як елементу гарантування реалізації права на судовий захист.

Вказуючи про управління якістю відносно якісного кадрового забезпечення діяльності судів, зазначено, що запровадження відповідної системи передбачає здійснення підготовчої роботи у таких напрямках, як: встановлення порядку координації діяльності різних державних органів, уповноважених щодо здійснення кадрового забезпечення діяльності судів з метою формування системи управління якістю; інформаційно-аналітичне та методичне забезпечення запровадження та функціонування цієї системи; організація навчання керівництва судів та фахівців суду з питань забезпечення функціонування системи управління якістю; здійснення контролю виконання управлінських рішень.

Попри всю спірність пропозиції щодо запровадження системи управління якістю до діяльності, пов'язаної зі здійсненням кадрового забезпечення діяльності судів, зазначено про необхідність застосування наукового підходу до організації діяльності судів, елементом якого виступає саме кадрове забезпечення, у межах якого здійснюється розробка і прийняття управлінських рішень. Підкреслено, що окремі елементи системи управління якістю вже запроваджені в діяльність судів. Вказане стосується організації документообігу в суді, що здійснюється у межах функціонування Єдиної судової інформаційної (автоматизованої) системи, відповідно до ч. 3 ст. 15 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII; врегулювання процедур добору на посаду судді та встановлення запобіжників корупційних ризиків та ризиків низького рівня професіоналізму осіб, які претендують на посаду судді.

З метою вирішення питання про запровадження системи управління якістю у сферу кадрового забезпечення діяльності судів виділено три групи управлінських правових актів: зовнішні правові управлінські акти – акти, якими оформлені управлінські рішення щодо формування корпусу суддів; внутрішні правові управлінські акти – акти, спрямовані на організацію кадрового забезпечення діяльності судів; акти, якими посвідчується правовий статус, та акти, які пов'язані із набуттям статусу судді.

Розділ 4 «Адміністративно-процесуальні засоби забезпечення реалізації права на судовий захист» містить чотири підрозділи і присвячений науковому аналізу адміністративно-процесуальних засобів забезпечення реалізації права на судовий захист.

У підрозділі 4.1 *«Адміністративна відповідальність у системі засобів забезпечення реалізації права на судовий захист»* виявлено актуальні питання правового регулювання адміністративної відповідальності як засобу забезпечення реалізації права на судовий захист та обґрунтовано шляхи їх вирішення.

Встановлено правовідносини, пов'язані із функціонуванням органів судової влади, в яких можуть вчинюватись адміністративні правопорушення, що систематизовано за критеріями їх об'єкта: а) реалізація засобів внутрішньої організації роботи суду; б) реалізація засобів зовнішнього організаційного впливу щодо належної роботи суду; в) реалізація загального статусу фізичної особи; г) реалізація загального статусу юридичної особи (суду). Окремо виділено адміністративну відповідальність за прояв неповаги до суду.

Доведено необхідність уточнення окремих норм чинного законодавства, зокрема стосовно визначення осіб, які займають адміністративні посади у суді, як суб'єктів адміністративної відповідальності у зв'язку зі здійсненням ними своїх повноважень.

Дослідження чинного законодавства, що регламентує підстави притягнення до адміністративної відповідальності у сфері діяльності судової влади, свідчить про існування прогалин і колізій у гіпотезах відповідних норм Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законів, зокрема Закону України «Про доступ до публічної інформації». Зазначено необхідність врахування належності відповідних складів правопорушень до зовнішньої діяльності суду при визначенні шляхів їх усунення.

У підрозділі 4.2 *«Підстави та процедури застосування дисциплінарної відповідальності до суддів: сучасний стан правового регулювання та шляхи його вдосконалення»* здійснено аналіз правового регулювання підстав та процедур застосування дисциплінарної відповідальності до суддів та встановлено шляхи його вдосконалення.

Аналіз положень правової доктрини, зокрема стосовно процедур накладення дисциплінарних стягнень, адміністративних процедур, порівняно із положеннями законодавства, що регламентує порядок дисциплінарного провадження стосовно суддів, зокрема ст. 131 Конституції України, розд. 1, гл. 4 розд. 2 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»

від 21.12.2016 № 1798-VIII, ст. ст. 107, 108, 111 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII, дозволив виділити такі визначні особливості вказаного провадження, що відображають незалежність суддів як основу його правового статусу: а) здійснення вказаного провадження специфічним суб'єктом, із особливим порядком утворення, функціонування; б) наявність особливих положень щодо звернення до суб'єктів дисциплінарного провадження (необхідність чіткого зазначення фактичних даних, що свідчать про вчинення суддею дисциплінарного проступку (ч. 4 ст. 107 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII); можливість притягнення окремих категорій заявників до відповідальності за подання необґрунтованої дисциплінарної скарги (ч. 6 ст. 107 цього Закону); можливість перевірки справжності підпису особи-скаржника (ч. 7 ст. 107 цього Закону); можливість залишення без розгляду скарг особи на підставі неодноразового подання нею очевидно безпідставних дисциплінарних скарг (ч. 8 ст. 107 цього Закону); в) наявність процедури попередньої перевірки дисциплінарної скарги перед вирішенням питання щодо відкриття дисциплінарного провадження (ст. 43 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» від 21.12.2016 № 1798-VIII); г) визначення на рівні закону матеріалів, які мають бути враховані при підготовці справи до розгляду, а також деталізоване врегулювання питань повідомлення судді, що якого розглядається справа, про час та місце її розгляду (ст. 48 цього Закону); д) визначення процесуальних прав учасників дисциплінарної справи, строків її розгляду, положення про фіксацію перебігу розгляду справи (ч. 8, 9, 13 ст. 49 цього Закону); е) визначення на рівні закону вимог щодо рішення у дисциплінарній справі, зокрема вимог щодо: порядку його ухвалення та проголошення, вимог щодо оцінки встановлених відомостей, змісту судового рішення (ст. 50 цього Закону); ж) визначення на рівні закону основних положень щодо оскарження рішення суб'єкта застосування дисциплінарної відповідальності (ст. ст. 51-52 цього Закону).

Зазначено, що звільнення судді з посади у зв'язку із: порушенням ним вимог щодо несумісності; незгодою на переведення до іншого суду у разі ліквідації чи реорганізації суду, в якому суддя обіймає посаду; порушенням обов'язку підтвердити законність джерела походження майна – є не заходами юридичної (зокрема, дисциплінарної) відповідальності, а наслідком невідповідності конкретного судді вимогам, що до нього висуваються.

У підрозділі 4.3 «Реалізація права на звернення до адміністративного суду у системі засобів забезпечення права на судовий захист» визначено роль та місце реалізації права на звернення до адміністративного суду у системі засобів забезпечення права на судовий захист, а також як гарантію доступу до правосуддя в адміністративних судах.

Чинне законодавство передбачає наявність значної кількості вимог, що мають бути виконані особою, яка звертається до адміністративного суду, для винесення конкретним адміністративним судом ухвали щодо відкриття провадження у справі. Водночас слід врахувати роз'яснення, надані Вищим

господарським судом України у листі «Про Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, юрисдикцію та практику Європейського суду з прав людини» від 22.04.2016 № 01-06/1444/16 стосовно розуміння Європейським судом з прав людини основних положень щодо права на звернення до господарського суду. Право на звернення до суду є складовою права на судовий захист, яке в свою чергу належить до основних прав та свобод людини і громадянина. Тому визначальною є норма ст. 92 Конституції України щодо встановлення рівня нормативних актів, якими мають визначатись відповідні права, свободи, їх гарантії – не нижче Закону України. Вказано на регулювання передумов та умов реалізації права на звернення до суду виключно на рівні відповідних кодифікованих актів, нова редакція яких набула чинності 15 грудня 2017 р., що цілком відповідає наведеній вище конституційній нормі.

Право на звернення до суду саме як суб'єктивне право розглядається у ролі міри можливої поведінки особи, що узгоджується із правовою позицією Конституційного Суду України у Рішенні від 13.12.2011 № 17-рп/201, за винятком випадків, передбачених законом (зокрема, звернення суб'єкта владних повноважень із позовом, звернення у порядку процесуального представництва, звернення прокурора на захист інтересів держави).

Відзначено збереження значної кількості проблем, що існували достатньо тривалий час до судової реформи та набуття чинності у 2017 році змін до процесуального законодавства, що стосуються умов і передумов реалізації права на звернення до адміністративного суду. Виділено першочергові напрямки внесення змін до чинного законодавства з метою вирішення проблем та забезпечення реалізації права на судовий захист у контексті міжнародних стандартів гарантування права на справедливий суд, обґрунтовано конкретні пропозиції щодо внесення відповідних змін.

У підрозділі 4.4 «Належна процедура судового розгляду справи адміністративної юрисдикції як гарантія реалізації права на судовий захист прав, свобод, законних інтересів у публічно-правових відносинах» розкрито сутність належної процедури судового розгляду справи адміністративної юрисдикції як гарантії реалізації права на судовий захист прав, свобод, законних інтересів у публічно-правових відносинах.

Вказано на нерозривний зв'язок належної судової процедури із гарантуванням прав, свобод, законних інтересів осіб, формуванням конкретних гарантій, які містяться в основних положеннях Концепції вдосконалення судівництва щодо змагальності, гласності справедливої судової процедури, у зв'язку з чим виділено елементи права на справедливий судовий розгляд в адміністративному судочинстві. З урахуванням рішень Європейського суду з прав людини (у справі «Бурдов проти Росії», у справі «Hornsby v. Greece», у рішенні «Чуйкіна проти України», у справах «Mutì v. Italy», «Cesarini v. Italy») особливого значення набуває реалізація відповідних складових права на справедливий судовий розгляд в контексті побудови належної судової процедури. Стосовно змагальності, то особливої уваги потребує забезпечення

можливості позивача на ознайомлення із матеріалами, що подаються відповідачем – суб'єктом владних повноважень, з огляду на покладення основного тягаря доказування саме на нього. З огляду на вимоги щодо гласності судового процесу та особливого значення присутності представників громадськості при розгляді адміністративної справи проблемним постає проведення розгляду справи у порядку письмового провадження, оскільки за таких обставин присутність вказаних представників виключається. Внесення судового рішення до Єдиного державного реєстру судових рішень теж не дає таких можливостей. Виділено також вимогу обов'язковості виконання рішень адміністративного суду суб'єктом владних повноважень.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукової проблеми, що полягає у визначенні адміністративно-правових засад забезпечення реалізації права на судовий захист в Україні. За результатами дисертаційної роботи сформульовано такі основні висновки.

1. Сучасні наукові дослідження щодо змісту судового захисту та адміністративно-правового регулювання його реалізації умовно поділено на чотири групи за предметом наукового пошуку: правове регулювання реалізації права на судовий захист; формування системи судів та організації їхньої діяльності; кадрове забезпечення діяльності судів; вдосконалення дисциплінарної юрисдикції стосовно суддів. Однак у наукових роботах не в повному обсязі висвітлено окремі принципові питання, зокрема: поняття судового захисту та місце права на судовий захист у системі конституційних прав людини і громадянина; відносини у сфері реалізації конституційного права на судовий захист як предмет адміністративно-правового регулювання; адміністративно-правові засоби реалізації конституційного права на судовий захист та їхнє місце в системі державно-правових засобів; гарантування реалізації права на судовий захист тощо.

2. Адміністративно-правові відносини у сфері реалізації права на судовий захист є публічно-правовими, юридично владними і стосуються упорядкування, організації діяльності щодо реалізації вказаного права, а однією зі сторін є носій юридично-владних повноважень, встановлених адміністративно-правовою нормою, відносно інших суб'єктів, діяльність яких пов'язана із реалізацією права на судовий захист. До них належать адміністративні матеріальні відносини щодо організації реалізації вказаного права й адміністративно-процесуальні відносини, які пов'язані із процедурами застосування певних адміністративно-правових засобів за метою гарантування реалізації права на судовий захист.

Адміністративно-правові засади реалізації права на судовий захист визначено у широкому значенні – з позицій цілеспрямованого впливу суб'єктів забезпечення реалізації, які наділені адміністративною правосуб'єктністю

щодо організації та здійснення діяльності із забезпечення реалізації вказаного права. Адміністративно-правові засади реалізації права на судовий захист проявляються в організаційних і адміністративно-процесуальних засобах забезпечення реалізації.

3. Систему адміністративно-правових засобів забезпечення реалізації права на судовий захист можна також розглядати в широкому і вузькому розумінні.

В широкому розумінні система адміністративно-правових засобів складається із: засобів нормативно-правового забезпечення реалізації конституційного права на судовий захист; засобів контролю за дотриманням всіма суб'єктами, що беруть участь у реалізації конституційного права на судовий захист, положень нормативно-правових актів у вказаній сфері реалізації; засобів контролю за дотриманням суб'єктами, діяльність яких направлена на реалізацію конституційного права на судовий захист, встановлених державою правил реалізації з метою попередження порушень, відновлення нормального стану функціонування у разі порушення зазначених правил і застосування відповідних заходів до суб'єктів, які допустили їх порушення (контролю за функціонуванням суб'єктів, діяльність яких направлена на реалізацію конституційного права на судовий захист). Адміністративно-правові засоби реалізації права на судовий захист у широкому смислі мають переважно регулятивний і неюрисдикційний зміст і спрямовані на створення умов реалізації зазначеного права.

У вузькому розумінні (у сфері судоустрою) до системи зазначених адміністративно-правових засобів входять засоби внутрішньоорганізаційної діяльності у сфері судоустрою; правоохоронні засоби.

До правоохоронних засобів віднесено: по-перше, засоби запобігання – застосовуються для попередження порушень встановленою правовою нормою порядку реалізації права на судовий захист; по-друге, засоби припинення, застосування яких спрямоване на припинення таких порушень, запобігання їх шкідливим наслідкам; по-третє, адміністративна відповідальність за адміністративні правопорушення, що посягають на нормальне функціонування судів та дисциплінарну відповідальність суддів; по-четверте, правовідновлювальні засоби, що застосовуються для відновлення нормального стану правовідносин шляхом спонукання відповідних суб'єктів до виконання покладених на них обов'язків.

4. Доведено доцільність виділення організаційних (внутрішньо- і зовнішньоорганізаційних) та адміністративно-процесуальних засобів забезпечення реалізації права на судовий захист.

Застосування внутрішньоорганізаційних адміністративно-правових засобів спрямоване на організацію діяльності у сфері судоустрою у межах апарату конкретного суду. Вони безпосередньо пов'язані із реалізацією основних інститутів внутрішньої організації роботи суду: розподіл обов'язків між працівниками суду; організацію діловодства у суді; організація судового розгляду; організація роботи суду з опрацювання судових рішень; організація аналітичної, статистичної роботи у суді, а також роботи щодо обліку

законодавства та судової практики; організаційне забезпечення дотримання вимог моралі у судовій діяльності. Застосування зовнішньоорганізаційних засобів стосується ефективної реалізації конституційного права на судовий захист шляхом організації діяльності судової системи: контролю діяльності судів і суддів щодо захисту прав, свобод громадян, права та інтересів юридичних осіб, організації і здійснення кадрового, фінансового, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення діяльності судів, а також заходів, спрямованих на забезпечення доступу до суду (наприклад, зручне для населення територіальне розташування суду), ефективне функціонування суддівського самоврядування.

До адміністративно-процесуальних засобів віднесено: а) реалізацію права на звернення до адміністративного суду; б) належну судову процедуру розгляду справи у судах (в тому числі адміністративних), засновану на справедливому застосуванні правової норми (враховуючи правову позицію Конституційного Суду України); в) дисциплінарне провадження щодо судді; г) провадження у справах про адміністративні правопорушення, що посягають на нормальне функціонування судів.

5. Під контролем за діяльністю суду та суддів слід розуміти діяльність уповноважених суб'єктів, на підставі норм чинного законодавства, спрямовану на забезпечення режиму законності і дисципліни у внутрішньо- та зовнішньоорганізаційній діяльності останніх. Сутність контролю визначає його роль і значення як засобу забезпечення реалізації права на судовий захист, враховуючи, що контроль є характерним для правового режиму законності, існування якого є умовою реалізації вказаного права.

Контроль за діяльністю суду та суддів здійснюється у двох основних напрямках: внутрішньоорганізаційному (контроль за внутрішньоорганізаційною діяльністю) та зовнішньоорганізаційному (контроль за зовнішньоорганізаційною діяльністю). Обґрунтовано доцільність застосування функціонального критерію систематизації видів контролю у виділеній сфері: реалізація права в рамках правовідносин, що спрямовані на підтримання функціонування конкретного суду, є предметом внутрішньоорганізаційного контролю, а якщо така реалізація здійснюється в рамках правовідносин щодо функціонування судової системи, то вона є предметом зовнішньоорганізаційного контролю.

6. Громадський контроль діяльності судів і суддів розглядається як дієвий спосіб забезпечення законності діяльності, що гарантує здатність справляти істотний вплив і на належне функціонування судів і суддів. Проведено класифікацію форм громадського контролю за діяльністю судової влади за критеріями: предмет контролю (внутрішньо- чи зовнішньоорганізаційна діяльність судової влади); галузева належність законодавства, в якому закріплено засади здійснення громадського контролю (загальні і спеціальні форми). Суб'єкти громадського контролю за діяльністю суб'єктів судової влади систематизовані за такими критеріями: правова природа; мета діяльності. За першим критерієм виділено громадян та громадські об'єднання. За другим критерієм – громадські організації, мета діяльності яких безпосередньо

пов'язана із вдосконаленням правової системи України, зміцненням спеціальних гарантій законності та прав людини (спеціальні), а також інші громадські об'єднання, що не мають такої спеціалізації (загальні).

7. До елементів системи адміністративно-правових організаційних засобів забезпечення реалізації права на судовий захист віднесено документообіг в судах та його організацію. Виокремлено два основні напрямки документообігу у судах: 1) документообіг, який супроводжує безпосередньо процес здійснення правосуддя; 2) документообіг як складова внутрішньоорганізаційної діяльності, яка пов'язана з рухом документів інформаційного, кадрового, матеріально-технічного характеру та стосується безпосередньої організації й функціонування суду та судової влади.

8. Встановлено, що суддівське самоврядування є особливим видом делегованих державою повноважень щодо здійснення внутрішньоорганізаційної діяльності у системі судоустрою, в якій суб'єктами виступають суддівські колективи та їх органи, наділені повноваженнями щодо прийняття рішень з питань організаційного забезпечення судів та діяльності суддів, соціального захисту суддів та їхніх сімей, а також інших питань, що безпосередньо не пов'язані зі здійсненням правосуддя, проте організаційний вплив цих рішень поширюється на суддівський корпус.

Доведено доцільність визначення суддівського самоврядування як форми організації судової влади, що виражається у колективному вирішенні професійними суддями питань внутрішньої діяльності судів. Таке призначення суддівського самоврядування обумовлює його вплив на ефективність функціонування судової системи та опосередковано сприяє реалізації права на судовий захист.

9. Адміністративна посада в суді – це визначена структурою і штатним розписом одиниця судового органу, на яку відповідно до законодавства покладено коло управлінських повноважень організаційно-розпорядчого та консультативно-дорадчого спрямування, за що особа, призначена на цю посаду, отримує від держави винагороду за свою працю.

Процедурою призначення судді на адміністративну посаду є встановлений нормами адміністративного права порядок послідовно здійснюваних однорідних процедурних дій щодо обрання та призначення судді на адміністративну посаду та забезпечення здійснення ним професійної діяльності з виконання покладених чинним законодавством повноважень щодо організації здійснення ефективного правосуддя. Види процедур призначення суддів на адміністративні посади: 1) процедура призначення голів суду та заступника (заступників) голови суду місцевих, апеляційних, касаційних та вищих спеціалізованих судів; 2) процедура призначення Голови Верховного Суду, заступника Голови Верховного Суду; 3) процедури призначення секретарів судових палат. Стадіями процедури призначення судді на адміністративні посади названі: порушення справи; розгляд та винесення рішення уповноваженим органом; виконання винесеного рішення.

10. Якісне кадрове забезпечення діяльності судів являє собою систему

послідовно здійснюваних адміністративних процедур, спрямованих на гарантування дотримання якісних властивостей і характеристик діяльності суду, що забезпечується правовою можливістю уповноважених суб'єктів реалізовувати кадрову політику щодо прогнозування та планування добору, розстановки кадрів, підвищення їхньої кваліфікації та кар'єрного росту, а також оцінювання якості діяльності суддів щодо дотримання прав і свобод людини та громадянина.

Система якісного кадрового забезпечення діяльності судів складається з таких підсистем: 1) якісне кадрове забезпечення осіб, які здійснюють підбір кадрів на посаду судді; 2) якісне кадрове забезпечення формування суддівського корпусу; 3) якісне кадрове забезпечення апарату суду

Вказано про такі принципи управління якістю кадрового забезпечення діяльності судів, на засадах яких має ґрунтуватись діяльність суб'єктів, уповноважених здійснювати кадрове забезпечення: а) формування та впровадження кадрової політики щодо комплектування суддівського корпусу; б) популяризація цієї політики, широке висвітлення у засобах масової інформації для підвищення обізнаності, мотивації щодо її реалізації; в) забезпечення законності, неухильного дотримання вимог чинного законодавства при визначенні заходів, спрямованих на реалізацію кадрової політики формування суддівського корпусу та їх здійснення; д) забезпечення розробки, впровадження та підтримання результативної й ефективної системи управління якістю кадрового забезпечення діяльності судів; е) прийняття та виконання управлінських рішень у межах системи управління якістю кадрового забезпечення діяльності судів у суворій відповідності чинному законодавству; ж) контроль та моніторинг функціонування системи управління якістю кадрового забезпечення діяльності судів, визначення проблемних питань функціонування та опрацювання шляхів їх вирішення.

Серед напрямків кадрового забезпечення діяльності судів, у межах яких є можливим першочергове запровадження елементів цієї системи, виділено: розробку і прийняття управлінських рішень, спрямованих на формування суддівського корпусу; ефективність документообігу у частині розробки і прийняття рішень, які мають правові наслідки щодо кадрового забезпечення діяльності судів; добір суддів.

11. Проведене дослідження дозволило визначити правовідносини, пов'язані із функціонуванням органів судової влади, в яких можуть вчинюватись адміністративні правопорушення. Критеріями для їх виділення запропоновано їх об'єкт: а) реалізація засобів внутрішньої організації роботи суду; б) реалізація засобів зовнішнього організаційного впливу щодо належної роботи суду; в) реалізація загального статусу фізичної особи; г) реалізація загального статусу юридичної особи (суду). За першим критерієм виділено адміністративні правопорушення, що вчиняються у зв'язку із реалізацією працівниками суду своїх повноважень та обов'язків щодо забезпечення судового процесу (забезпечення роботи автоматизованої системи розподілу справ; зберігання печаток, штампів; розподіл обов'язків між працівниками

суду тощо). За другим критерієм виділено правопорушення, що вчиняються у сфері діяльності щодо: контролю діяльності судів і суддів; здійснення кадрового, фінансового, матеріально-технічного, інформаційного забезпечення діяльності судів. За третім критерієм виділено правопорушення, які вчиняються в інших сферах суспільного життя, що безпосередньо впливають на якість роботи суду: охорона природи, промисловість, будівництво, використання природних ресурсів, транспорт та зв'язок тощо. За четвертим критерієм виділено правопорушення, що вчиняються у сферах, пов'язаних із створенням належних умов праці для осіб, які входять до штатного розпису суду: охорона праці, техногенна та пожежна безпека. Окремо виділено адміністративну відповідальність за прояв неповаги до суду.

З урахуванням виконуваних функцій щодо забезпечення належної діяльності судів суб'єктів адміністративної відповідальності, що настає у зв'язку із вчиненням адміністративних правопорушень у сфері функціонування судів, поділено на дві групи. До першої віднесено осіб, які займають посади, що належать до штатного розпису суду. До другої – осіб, які не відносяться до суду: суб'єкти відповідальності у зв'язку із проявом неповаги до суду; суб'єкти відповідальності у сфері зовнішньоорганізаційного забезпечення судової діяльності.

12. Доведено, що дисциплінарну відповідальність суддів слід відносити до спеціальної дисциплінарної відповідальності, адже їй притаманні усі її специфічні риси. З позиції суб'єктивної сторони набуває значення дисциплінарного проступку вина (суб'єктивне ставлення) не тільки щодо дії, бездіяльності, але й щодо прийняття рішення. Спеціальний порядок застосування заходів дисциплінарної відповідальності, а також порядок оскарження рішень, прийнятих за результатами дисциплінарного провадження, слід вважати важливою рисою дисциплінарної відповідальності, що свідчить про її особливий характер. Окремий порядок розгляду питання щодо накладення дисциплінарного стягнення можна вважати проявом специфіки: правовідносин, у сфері яких мав місце дисциплінарний проступок; правового статусу суб'єкта дисциплінарної відповідальності, зокрема судді.

Правовідносини, у сфері яких знаходиться об'єкт дисциплінарного правопорушення, за критерієм галузевої належності поділено на три групи: порушення у сфері здійснення правосуддя; порушення вимог, що стосуються організації діяльності судової системи; порушення вимог антикорупційного законодавства.

13. Право на звернення до суду є складовою права на судовий захист, яке належить до основних прав та свобод людини і громадянина. Адміністративний позов віднесено до основного засобу порушення судової діяльності, окрім певних особливих випадків, передбачених законом. Однією з найбільш проблемних (з позиції застосування судами) передумов права на звернення до суду залишається юрисдикція загальних судів. Стосовно права на звернення до адміністративного суду найбільш проблемною умовою реалізації права на звернення до суду визначено процесуальну правосуб'єктність особи.

14. Доведено нерозривний зв'язок належної судової процедури із гарантуванням прав, свобод, законних інтересів осіб, формуванням конкретних гарантій, у зв'язку з чим виділено елементи права на справедливий судовий розгляд в адміністративному судочинстві: процесуальна рівноправність сторін та змагальність, гласність (публічність) здійснення судочинства, вмотивованість судового рішення, юридична визначеність, розумний строк судового розгляду, обов'язковість виконання рішень суду. Вказані елементи справляють визначальний вплив на формування належної процедури судового розгляду справи адміністративної юрисдикції, а вдосконалення адміністративного процесуального законодавства в напрямку запровадження вимог, що охоплюються відповідними елементами, означає не тільки виконання Україною своїх міжнародних зобов'язань, але й створення реально ефективних гарантій реалізації права на судовий захист прав, свобод, законних інтересів у публічно-правових відносинах.

15. Обґрунтовано напрямки вдосконалення правового регулювання забезпечення реалізації права на судовий захист у контексті міжнародних стандартів гарантування права на справедливий суд, зокрема: необхідно регламентувати основні особливості добору кандидатів на посаду судді, які вже мають стаж роботи, пов'язаної із відправленням правосуддя; запропоновано встановити адміністративну відповідальність за знищення чи приховування службової інформації в суді; закріпити перелік публічно-правових спорів, які підлягають розгляду в порядку адміністративного судочинства, предметом яких є правовідносини, що виникають у зв'язку із реалізацією суб'єктами виконання судових рішень своїх повноважень, пов'язаних із реалізацією ними владних управлінських функцій у виконавчому провадженні; закріпити у понятті адміністративного договору його консенсуальний характер; усунути суперечності у практиці застосування понять нормативного акта та акта індивідуальної дії.

16. Вдосконалення організації судової влади зумовлює визначення окремих проблемних питань, які потребують вирішення в умовах сьогодення, шляхом внесення змін і доповнень до законодавства:

– з урахуванням конституційних положень щодо визначення основних питань судоустрою виключно законом необхідно регламентувати у чинному Законі України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII основні особливості добору кандидатів на посаду судді, які вже мають стаж роботи, пов'язаної із відправленням правосуддя. Водночас важливим питанням є забезпечення участі у формуванні відповідного проекту закону Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;

– з метою гарантування складання протоколу про адміністративне правопорушення, передбачене ст. 185-3 КУпАП, слід внести зміни до п. 7-1 ч. 1 ст. 255 КУпАП, доповнивши його словами «..., а за його відсутності – секретар судового засідання, секретар суду, а за їх відсутності – суддя, який розглядає справу»;

– запропоновано встановити адміністративну відповідальність за

знищення чи приховування службової інформації в суді, у зв'язку із чим сформульовано пропозицію щодо доповнення КУпАП відповідною нормою;

– з метою вдосконалення визначення адміністративної судової юрисдикції слід закріпити у ч. 1 ст. 19 КАС України перелік публічно-правових спорів, які підлягають розгляду в порядку адміністративного судочинства, предметом яких є правовідносини, що виникають у зв'язку із реалізацією суб'єктами виконання судових рішень своїх повноважень, пов'язаних із реалізацією ними владних управлінських функцій у виконавчому провадженні. Виділено такі групи цих повноважень: спрямовані на організацію виконання судових рішень у конкретному випадку (наприклад, щодо накладення арешту на майно боржника); рішення, реалізація яких пов'язана із встановленим законодавством порядком охорони конституційних суб'єктивних прав громадян (наприклад, щодо доступу до приватного житла боржника за рішенням суду). Аналіз положень ч. 3 ст. 18 Закону України «Про виконавче провадження» надає можливість визначити такі конкретні повноваження: проведення перевірок виконання зобов'язаними особами відповідних судових рішень; одержання від юридичних осіб, учасників виконавчого провадження, інформації, необхідної для здійснення виконавчих дій (в тому числі конфіденційної інформації); доступу до території боржника, в тому числі житла, а також вчинення там необхідних виконавчих дій у випадках та порядку, передбаченим законом; накладення арешту на майно та кошти боржника, виконання у зв'язку із цим відповідних реєстраційних дій; залучення до виконавчого провадження необхідних учасників (експерта, спеціаліста, понятих тощо); вимагання пояснень стосовно невиконання рішень виконавця від зобов'язаних осіб, застосування стягнень до учасників виконавчого провадження у випадках та порядку, передбачених законом; використання засобів фіксації виконавчого провадження (відео-, аудіозапис, фотозйомка);

– з метою розмежування адміністративних та кримінальних процесуальних правовідносин стосовно вимог щодо належного проведення реєстрації повідомлення про злочини, що вчинені або готуються, Верховному Суду доцільно видати відповідні роз'яснення;

– з метою уточнення визначення адміністративного договору як спорів, що належать до предмета судової адміністративної юрисдикції, слід зазначити про доцільність розуміння його як форми відносин сторін, за якою одна зі сторін (суб'єкт владних повноважень) ставить метою реалізацію своєї компетенції і виконання владних управлінських функцій. Вказані відносини носять консенсуальний характер, і щодо них можливо визначити три стадії існування: виникнення, зміна, припинення. Таке розуміння може стати підґрунтям для внесення змін до ст. 4 КАС України;

– з метою усунення суперечностей у практиці застосування понять нормативного акта та акта індивідуальної дії слід вказати про доцільність уточнення: складу суб'єктів прийняття вказаних актів, які при цьому є суб'єктами владних повноважень; сфери управлінської діяльності як сфери

видання нормативних та індивідуальних актів. Вказане дозволить сформулювати визначення вказаних актів, які зможуть бути однозначно застосовані у практичній діяльності, та закріпити їх у КАС України (ст. 4).

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Монографія:

1. Ул`яновська О.В. Гарантії реалізації права на судовий захист в Україні: адміністративно-правові засади. Харків: У справі, 2017. 300 с.

Статті у наукових, зокрема електронних, фахових виданнях України:

2. Ул`яновська О.В. Контроль діяльності суду і суддів щодо захисту прав, свобод громадян, прав та інтересів юридичних осіб. *Митна справа*. 2013. № 4 (88). Ч. 2. Кн. 2. С. 306-311.

3. Ул`яновська О.В. Якісне кадрове забезпечення діяльності судів як запорука захисту конституційних прав людини і громадянина. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2013. Випуск 22. Ч. II. Т. 2. С. 312-316.

4. Ул`яновська О.В. До питання про сутність якісного кадрового забезпечення діяльності судів. *Митна справа*. 2014. № 1 (91). Ч. 2. Кн. 2. С. 8-13.

5. Ул`яновська О.В. Щодо визначення процедури призначення суддів на адміністративні посади. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2013. № 6. Т. 2. С. 160-164.

6. Ул`яновська О.В. Організація документообігу у судах: сучасний стан та шляхи вдосконалення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2013. Випуск 26. С. 184-188.

7. Ул`яновська О.В. Роль суддівського самоврядування у забезпеченні ефективного судочинства. *Адміністративне право і процес: науково-практичний журнал*. 2014. № 1 (7). С. 68-74.

8. Ул`яновська О.В. Державно-службові відносини у системі судоустрою: теоретичні питання. *Право і суспільство*. 2014. № 4. С. 56-61.

9. Ул`яновська О.В. Відносини у сфері забезпечення права на судовий захист як предмет адміністративно-правового регулювання: питання методології. *Право і безпека*. 2014. № 2 (53). С. 70-75. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2014_2_16.

10. Ул`яновська О.В. Адміністративно-правові засоби реалізації конституційного права на судовий захист: теоретичний аналіз. *Віче*. 2013. № 6. С. 30-32.

11. Ул`яновська О.В. Аналіз наукових поглядів щодо змісту судового

захисту та адміністративно-правового регулювання його здійснення. *Віче*. 2013. № 8. URL: <http://www.viche.info/journal/3621>.

12. Ул`яновська О.В. Підстави застосування дисциплінарної відповідальності як засобу забезпечення конституційного права на судовий захист. *Право і суспільство*. 2017. № 2. Частина 2. С. 116-121.

13. Ул`яновська О.В. Особливості процедури застосування дисциплінарної відповідальності суддів як засобу забезпечення конституційного права на судовий захист. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2017. Випуск 1. Том 2. С. 74-77.

14. Ул`яновська О.В. Підстави застосування адміністративної відповідальності як засобу забезпечення конституційного права на судовий захист. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2017. № 43. Том 2. С. 89-93.

15. Ул`яновська О.В. Види суб'єктів адміністративної відповідальності як засобу забезпечення конституційного права на судовий захист. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2017. Випуск № 1 (55). С. 95-100.

16. Ул`яновська О.В. Адміністративно-правові засоби забезпечення конституційного права на судовий захист: питання класифікації. *Актуальні проблеми держави і права*. 2017. № 78. С. 171-179.

17. Ул`яновська О.В. Систематизація суб'єктів публічної влади, що здійснюють контроль щодо діяльності судів і суддів. *Право та державне управління*. 2017. № 1 (26). С. 101-106.

18. Ул`яновська О.В. Реалізація права на звернення до адміністративного суду у системі засобів забезпечення права на судовий захист. *Правова просвіта*. 2018. № 7. URL: <http://www.pravo.nauka.com.ua/?n=7&y=2018>.

Статті, опубліковані у наукових періодичних виданнях інших держав:

19. Ульяновская О.В. Субъекты осуществления общественного контроля в сфере организации судебной власти. *Leges si Viata*. 2016. № 12/2 (300). С. 107-111.

20. Ульяновская О.В. Формы осуществления общественного контроля в отношении деятельности субъектов судебной власти. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2016. № 6 (22). С. 57-62.

21. Ул`яновська О. В. Адміністративна юрисдикція як передумова виникнення права на звернення до адміністративного суду: питання вдосконалення. *The scientific heritage*. 2016. № 7/7. Vol 1. С. 103-107.

22. Ульяновская О.В. Элементы права на справедливый суд как основа формирования справедливой судебной процедуры в административном судопроизводстве Украины. *Leges si Viata*. 2017. № 2/2 (302). С. 111-114.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

23. Ул'яновська О.В. Щодо розуміння категорії «адміністративна посада» в діяльності суду. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми*: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 25 квітня 2014). Х.: ХНУВС, 2014. С. 284-287.

24. Ул'яновська О.В. Адміністративна відповідальність у системі засобів забезпечення права на судовий захист. *International Scientific-Practical Conference Development of legal regulation in East Europe: experience of Poland and Ukraine: Conference Proceedings* (Sandomierz, Polska, January 27-28. 2017). 2017. С. 137-139.

25. Ул'яновська О.В. Адміністративна відповідальність за корупційні адміністративні правопорушення у сфері діяльності суб'єктів судової влади як адміністративно-правовий засіб забезпечення конституційного права на судовий захист. *Сучасні проблеми правової системи та державотворення в Україні*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 24-25 березня 2017). Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2017. С. 89-92.

26. Ул'яновська О.В. Щодо уточнення розуміння категорії «адміністративний договір» в контексті визначення адміністративної юрисдикції. *Міжнародне та національне законодавство: способи удосконалення*: Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 1-2 квітня 2017 р.). Дніпро: Дніпропетровський гуманітарний університет, 2017. С. 150-152.

27. Ул'яновська О.В. Право на оскарження рішення про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності: окремі аспекти реалізації. *Актуальні проблеми прав людини, держави та вітчизняної правової системи*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 31 березня – 01 квітня 2017 р.). Дніпро: Громадська організація «Правовий світ», 2017. С. 48-51.

28. Ул'яновська О.В. Розподіл обов'язків між працівниками суду як адміністративно-правовий засіб забезпечення ефективності документообігу у судах. *Juridica stiintifica in conditiile de integrare europeana Ukraina si Moldova: repere moderne de dezvoltare juridical*: междунар. науч.-практ. конф. (г. Кишинев, Молдова, 24-25 марта 2017). 2017. С. 144-146.

29. Ул'яновська О.В. До питання про визначення процедури судового розгляду справи адміністративної юрисдикції як належної. *Kluczowe problemy edukacja i nauka: perspektywy rozwoju dla Ukrainy i Polski*: Międzynarodowa konferencja multidyscyplinarna (Stalowa Wola, Polska 20-21 lipca, 2018). 2018. С. 107-109.

30. Ул'яновська О.В. Професійна підготовка у системі гарантій належного кваліфікаційного рівня судді. *Державне регулювання суспільних відносин: розвиток законодавства та проблеми правозастосування*: міжнародна науково-практична конференція (м. Київ, 13-14 липня 2018). К.: Центр правових наукових досліджень, 2018. С. 50-54.

АНОТАЦІЯ

Ул`яновська О.В. Адміністративно-правові засади реалізації права на судовий захист в Україні. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ МВС України, Дніпро, 2019.

Дисертація є однією із перших у вітчизняній правовій науці комплексних наукових праць, в якій на монографічному рівні досліджено системний блок питань щодо адміністративно-правових засад реалізації права на судовий захист в Україні.

У межах об'єкта і предмета дослідження здійснено аналіз наукових поглядів щодо змісту судового захисту та адміністративно-правового регулювання забезпечення його реалізації. Запропоновано підхід щодо здійснення характеристики адміністративно-правових засад реалізації права на судовий захист у широкому значенні – з позиції забезпечення реалізації права як цілеспрямованого впливу визначених законодавством адміністративно-правових засобів – організаційних і процесуальних.

У дисертації розкрито актуальні питання забезпечення реалізації права на судовий захист адміністративно-правовими організаційними засобами. Вказано про ключове значення контролю за діяльністю суду та судів. До елементів системи адміністративно-правових організаційних засобів забезпечення реалізації права на судовий захист віднесено документообіг в судах та його організацію, а також суддівське самоврядування. Підкреслено опосередковане значення суддівського самоврядування для реалізації права на судовий захист. У роботі викладено розгорнуту характеристику сучасних проблем кадрового забезпечення діяльності судів та адміністративних процедур його здійснення, розкрито значення формування якісного суддівського корпусу для забезпечення реалізації права на судовий захист. Обґрунтовано напрямки вдосконалення правового регулювання забезпечення реалізації права на судовий захист у контексті міжнародних стандартів гарантування права на справедливий суд.

Ключові слова: адміністративно-правові засади; адміністративно-правові засоби; судовий захист; забезпечення реалізації права; контроль; адміністративна посада; адміністративна процедура; кадрове забезпечення; адміністративна відповідальність; дисциплінарна відповідальність суддів; звернення до адміністративного суду; справа адміністративної юрисдикції.

SUMMARY

Ulianovska O.V. Administrative and legal principles of realization of the right to judicial protection in Ukraine. – Qualifying research paper.

Thesis for a Doctoral Degree in Law: Specialty 12.00.07 – «Administrative Law and Procedure; Finance Law; Information Law». – Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs. – Dnipro, 2019.

Thesis is one of the first complex researches in Ukrainian legal science, in which at the monographic level a system block of questions concerning the administrative and legal bases of realization of the right to judicial protection in Ukraine is investigated.

Within the object and subject of research is the analysis of scientific views on the content of judicial protection and administrative-legal regulation ensuring its implementation. Approach on characteristics of administrative and legal provisions for the implementation of the right to judicial protection in the broadest sense-from the perspective of ensuring the realization of the rights as a targeted influence law administrative-legal – organizational and procedural.

The thesis reveals the actual question of the realization of the right to judicial protection of administrative and legal organizational means. Specified about key control over the activities of the Court and the courts. Held the classification of the forms of public control over the activity of the judiciary by criteria: subject of control (internal organizational or external the organizational activities of the judiciary); Branch affiliation legislation which enshrined the principles of exercising public control (General and special).

Elements of the system of administrative legal organizational means of implementation of the right to judicial protection are document management in the courts and his organization and self-management. Highlighted indirect value of judicial self-governance bodies for the implementation of the right to judicial protection is indirect.

The paper set out the broad characteristics of the contemporary problems of the staffing activities of courts and the administrative procedures for its implementation, revealed the value of forming quality of the judiciary to ensure the realization of the right to judicial Defense. Proven administrative and legal nature of State-business relations in the judicial system as a determining factor in streamlining staffing activities. Essence of State-business relations in the judicial system as such, which by nature are internal organizational. Selected signs and substantiates the concept of administrative posts, which is appointed by the judge. Defined the concept of administrative procedures for the appointment of judges to administrative post.

Installed, the system of quality staffing activity of the courts consists of the following subsystems: 1) high-quality staffing of persons who carry out recruitment for the post of judge; 2) quality staffing forming the judiciary; 3) high-quality staffing in the apparatus of the Court. Selected principles of quality management of staffing activities of the courts, on the basis of which to pursue the activities of

entities authorized to staffing.

In the paper the essence of administrative-procedural means to ensure the implementation of the right to judicial protection, which includes: a) the realization of the right to appeal to the Administrative Court; b) proper judicial procedure of consideration of the case in the courts (including administrative), is based on the equitable application of the legal provision (taking into account the legal position of the Constitutional Court of Ukraine); in) disciplinary proceedings against judges; g) proceedings in cases of administrative offences that infringe on the normal functioning of the courts.

Reasonably directions of improvement of legal regulation ensuring the realization of the right to judicial protection in the context of international standards guaranteeing the right to a fair trial.

Keywords: *administrative and legal principles; Administrative and legal means; judicial protection; ensure the implementation of law; control; administrative position; administrative procedure; staffing; administrative responsibility; disciplinary responsibility of judges; appeal to the Administrative Court; the right of administrative jurisdiction.*